

บทที่ 1

การวิเคราะห์กลวิธีในการนำเสนอเรื่อง

กลวิธีในการนำเสนอเรื่องคือเทคนิควิธีการต่างๆ ที่ผู้แต่งนำมาใช้ให้สอดคล้องแก่การนำเสนอเรื่องราว ซึ่งผู้แต่งอาจเลือกใช้กลวิธีใดกลวิธีหนึ่งเพื่อสร้างความแปลกใหม่ น่าสนใจ หรือชวนให้ติดตาม ในเรื่องนี้มี การใช้กลวิธีในการนำเสนอที่โดดเด่นโดยแบ่งได้เป็นสองประเด็นหลักดังนี้

1. เทคนิคการเล่าเรื่อง

ตามทฤษฎีเรื่องเล่า (narratologie) มีการแยกผู้แต่งออกจากผู้เล่าอย่างชัดเจน กล่าวคือ “บุคคลที่พูด (ในเรื่องเล่า) มิใช่บุคคลที่เขียน (ในชีวิตจริง)” (Barthes et Hamon, 1977, p.40) ผู้แต่งคือบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงและเป็นผู้เขียนเรื่องขึ้นมา ส่วนผู้เล่าเป็นเพียงเสียงบนหน้ากระดาษที่เล่าเรื่องแต่ง ผู้แต่งใช้ผู้เล่าเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเรื่องราว และเลือกที่จะมองผ่านสายตาใคร ซึ่งเราเรียกว่าการกำหนดมุมมองหรือทรรศนะ นอกจากนี้ผู้แต่งยังต้องสร้างบทพูดตัวละครให้ผู้อ่านรับรู้ ทั้งเสียงเล่า มุมมอง และบทพูดตัวละครล้วนมีส่วนสำคัญในการนำเสนอเรื่อง เพราะการเลือกใช้ที่ต่างกันย่อมส่งผลให้เรื่องเล่าถูกนำเสนอออกมาแตกต่างกัน

1.1 เสียงของผู้เล่า (la voix narrative)

ผู้อ่านย่อมจะได้รับทราบเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นในเรื่องผ่านเสียงเล่าของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเล่าโดยผู้เล่าที่ไม่ได้ปรากฏตัวอยู่ในเรื่องหรือเล่าโดยตัวละครใดตัวละครหนึ่ง เราสามารถแบ่งผู้เล่าออกเป็น 2 ลักษณะ

1.1.1 ผู้เล่าที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง (le narrateur absent ou omniscient)

หมายถึงผู้เล่าที่มีได้อยู่ในเรื่อง เล่าโดยบุรุษที่ 3 ผู้เล่าประเภทนี้จะหลบตัวอยู่หลังฉาก ไม่แสดงตัว จะมีเพียงเสียงเล่าเท่านั้นที่ปรากฏและคอยให้ข้อมูลต่างๆ อย่างผู้รู้แจ้ง และบางครั้งก็สามารถแสดงความคิดเห็นทั่วไปหรือความคิดเห็นส่วนตัวได้บ้าง

1.1.2 ผู้เล่าที่ปรากฏตัวในเรื่อง (le narrateur présent) หมายถึงผู้เล่าที่อยู่ในเรื่อง

เล่าโดยบุรุษที่ 1 ทำหน้าที่ให้ข้อมูลและความคิดเห็นส่วนตัว ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ le personnage-narrateur หมายถึง ผู้เล่าเป็นตัวละครในเรื่องเล่าตัวเองซึ่งจะถ่ายทอดแต่สิ่งที่ตนได้ประสบมาเท่านั้น

สำหรับเรื่อง La Dentellière เราต้องแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือ บทที่ 1-3 ส่วนที่สองคือบทที่ 4 เพราะในบทสุดท้ายได้มีการเปลี่ยนเสียงเล่าและมุมมองให้ต่างไปจากสามบทแรก

ในส่วนแรกคือบทที่ 1- 3 นั้น ผู้เล่าไม่ปรากฏตัวในเรื่อง เล่าโดยบุรุษที่ 3 ซึ่งโดยปกติแล้วผู้เล่าประเภทนี้จะหลบอยู่ข้างหลัง ไม่แสดงตัว และกลืนหายไปกับเรื่องที่เล่าเพื่อที่ผู้อ่านจะได้รู้สึกว่าการที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริง แต่ในงานเขียนเล่มนี้ ผู้เล่ากลับแสดงตนให้ผู้อ่านตระหนักอยู่เสมอว่ามี “ผู้เล่า” โดยวิธีการดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้เล่ามักจะพูดกับผู้อ่านเสมือนเป็นมัคคุเทศก์นำทาง โดยใช้คำว่า Voici ซึ่งเป็นคำที่ใช้เกริ่นแนะนำสิ่งที่กำลังพูดถึงอยู่ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

Voici maintenant la maison de Pomme et de sa mère. D'abord une grande pièce avec une table assez longue peinte en blanc. (p.6)

ตัวอย่างที่ 2

Voici Pomme dans sa dix-huitième année. Elle et sa mère habitent maintenant la banlieue de Paris, quelque part du côté de Suresnes ou d'Asnières. (p.20)

ประการที่สอง ผู้เล่าใช้วิธีป้อนปากพูด (en aparté) กับผู้อ่าน วิธีนี้จะช่วยให้ผู้เล่าสื่อสารกับผู้อ่านได้โดยตรง ผู้อ่านจะรับรู้ได้ว่าผู้เล่ามีตัวตนและตั้งใจส่งสารมาถึงตนเอง เช่น การใช้โครงสร้างประโยคคำสั่งหรือเชิญชวนโดยใช้กริยาของประธาน Nous หรือ Vous เพื่อเรียกร้องความสนใจและพูดกับผู้อ่าน

ตัวอย่างที่ 1

Marylène, celle-là s'appelait. (Enfin, mettons.) (p.30)

ตัวอย่างที่ 2

(Permettez! Permettez! Est-ce qu'elle ne craignait pas un peu, Marylène, de montrer au publicitaire cette petite fruste, en même temps plutôt mignonne? Et puis

en tout cas Pomme était bien trop à l'opposé de ce que Marylène voulait faire penser d'elle-même. Ce sont des raisons, non? Et il devait bien y en avoir d'autre!) (p.36)

ประการที่สาม ผู้เล่ามักจะใช้สรรพนาม “on” ที่แปลว่า “เรา” ซึ่งรวม narrateur และ lecteur ไปด้วยกัน หรือในบางกรณีก็รวมไปถึง personnage ในเรื่องด้วย การเชิญชวนให้ผู้อ่านเข้าร่วมมามีบทบาทกับผู้เล่าด้วยวิธีนี้ ผู้เล่าจะมีสถานภาพชัดเจนขึ้นอย่างกลมกลืนแนบเนียน ส่วนผู้อ่านจะรู้สึกมีส่วนร่วมและคล้อยตามคำบอกของผู้เล่า เช่น

ตัวอย่างที่ 1

On ne s'étonnera pas d'apprendre que Pomme n'était jamais entrée dans une salle de jeu. (p.86)

ตัวอย่างที่ 2

Le ciel était une laque noire. On ne voyait pas de manteau d'étoiles resplendir. Une goutte de pluie tomba, chaude. Puis, plus rien. Pas de vent. On entendait la mer, très loin. (p.106)

ประการที่สี่ เป็นที่สังเกตว่าในเรื่องนี้มีการใช้วงเล็บบ่อยครั้ง โดยปกติการใช้วงเล็บอธิบายความจะเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลทั่วไปไปอย่างเป็นกลาง แต่ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า เมื่อใดที่มีวงเล็บ เมื่อนั้นเราจะได้ยินเสียงของผู้เล่า ซึ่งมักจะแสดงความรู้สึกส่วนตัว (subjectif) ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือแฝงน้ำเสียงของการยั่วล้อ ประชดเหน็บแนมก็ตาม รวากับว่าครั้งใดที่เห็นวงเล็บก็จะเห็นผู้เล่าปรากฏตัวอยู่ด้วยเสมอ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

(bien sûr Pomme n'allait pas jusqu'à se dire vraiment toutes ces choses).
(p.14)

ตัวอย่างที่ 2

(ce n'était pas dans ses moeurs de « vouloir » ainsi) (p.120)

ทั้งสองตัวอย่างนี้ ส่วนที่อยู่ในวงเล็บจะเป็นข้อมูลเพิ่มเติมที่ผู้เล่าแทรกขึ้นมาเพื่อแสดงความเห็นบางอย่างต่อตัวละคร โดยแฝงน้ำเสียงเย้ยหยันเล็กน้อย การใช้วงเล็บจะช่วยบ่งชี้ให้ผู้อ่านทราบชัดเจนว่าพื้นที่ส่วนนี้เป็นของผู้เล่าเพื่อใช้ในการบรรยายหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมโดยเฉพาะ

การที่ผู้เล่าแสดงตัวตนโดยวิธีการต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมานี้จะส่งผลให้ผู้อ่านตระหนักว่าเรื่องนี้มีคนเล่าอยู่ ไม่ได้ดำเนินไปด้วยตัวของมันเอง หากแต่มีใครบางคนเป็นผู้กำหนด ซึ่งจะแตกต่างจากนวนิยายเรื่องอื่นๆ ที่ใช้ผู้เล่าแบบไม่ปรากฏตัวในเรื่องเพื่อให้อ่านลืมนว่ามีผู้ที่คอยเล่าเรื่องอยู่

ข้างต้นนี้เป็นเพียงการวิเคราะห์ให้ผู้เล่าและเสียงเล่าในส่วนที่หนึ่งคือบทที่ 1-3 ซึ่งในส่วนที่สองคือบทที่ 4 นั้นจะต่างออกไปเพราะมีการเปลี่ยนผู้เล่าจากผู้เล่าที่มีได้ปรากฏตัวในเรื่องมาเป็นผู้เล่าที่เป็นตัวละครเอก เล่าโดยบุรุษที่ 1 แม้ในบทนี้จะไม่ได้บอกว่า “je” คือใคร ชื่ออะไร แต่เราก็อนุมานได้ทันทีที่จะต้องเป็นคนเดียวกันกับตัวละครเอกชายที่ชื่อเอมเมอริอย่างแน่นอน เพราะ “je” ผู้นี้ได้เล่าเรื่องของเขากับ “La Dentellière” ซึ่งก็คือปอม

ตัวอย่าง

Moi, je m'en allais en province, pour un an ou deux. La Dentellière est retournée chez elle. On se reverrait souvent, c'était promis. Et puis on ne s'est pas revus. Il n'y avait aucune raison non plus pour qu'on se revoie. Ça s'est avéré très vite. Enfin pour moi. Mais elle non plus, je crois, elle n'a jamais cherché à me revoir. (p.152)

จุดประสงค์ของการเปลี่ยนผู้เล่าเป็นไปเพื่อเปิดเผยว่าใครคือผู้แต่งเรื่องราวในสามบทแรก การเปลี่ยนเสียงเล่าในตอนท้ายเรื่องได้สร้างความแปลกใจให้กับผู้อ่าน เราจะรู้สึกเหมือนติดกับดักเข้าอย่างไม่ทันรู้ตัว ในที่สุดเรื่องที่เรารับมาตั้งแต่ต้นจนจบบทที่สามก็เป็นนิยายของเอมเมอริที่เป็นตัวละครในบทที่สามและเป็นผู้เล่าในบทที่สี่

ส่วนเหตุผลที่สามบทแรกผู้แต่งเลือกใช้ผู้เล่าแบบสัพพัญญูนั้นก็เพราะผู้เล่าประเภทนี้สามารถรู้เห็นทุกเหตุการณ์ ล่วงรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครแต่ละตัว สามารถสอดแทรกความ

คิดเห็น ตลอดจนวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครได้อย่างแนบเนียน การใช้ผู้เล่าประเภทนี้จะทำให้ผู้อ่านรู้มากกว่าตัวละคร ในขณะที่ตัวละครไม่อาจรับรู้ความคิดของอีกฝ่ายได้ ผู้อ่านจึงรู้สึกอึดอัดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งหากผู้เล่าเป็นตัวละครในเรื่องแล้วมุมมองของเขาก็จะจำกัดลง

1.2 การใช้มุมมอง (focalisation)

“Gérard Genette บัญญัติศัพท์คำนี้แทนคำว่า point de vue เพื่อให้หมายรวมไปถึง การเห็น ความคิด การรับรู้ และความรู้สึกของตัวละครและผู้เล่าเรื่อง” (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2548, น. 64) การเล่านั้นมักจะต้องเล่าผ่านมุมมองใดมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจเล่าผ่านสายตาของตัวละครเอก ตัวละครรอง หรือไม่ได้ผ่านใครเลยแต่รู้แจ้งเห็นจริงทุกประการ

1.2.1 มุมมองแบบสัพพัญญู (focalisation zéro) คือมุมมองแบบรู้แจ้ง มุมมองประเภทนี้จะเห็นความเป็นไปของตัวละครทุกตัวทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รู้ถึงลักษณะนิสัยใจคอและความคิด รู้ทุกสถานการณ์ไม่ว่าจะเกิดขึ้น ณ ที่ใด หรือแม้แต่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน 2 เหตุการณ์ในเวลาเดียวกันแต่ต่างสถานที่กัน มุมมองแบบนี้ผู้เล่าจะรู้มากกว่าตัวละคร

1.2.2 มุมมองแบบจำกัดภายใน (focalisation interne) อาจเป็นมุมมองที่มองผ่านสายตาตัวละครในเรื่อง หรือถ้าตัวละครตัวนั้นเป็นผู้เล่าเองก็จะใช้บุรุษที่หนึ่งคือ “je” การใช้มุมมองประเภทนี้ ผู้อ่านจะรับรู้เท่าที่ตัวละครได้ยิน ได้เห็น และรู้สึกเท่านั้น ผู้เล่าจึงรู้เท่าๆ กับตัวละคร

1.2.3 มุมมองแบบจำกัดภายนอก (focalisation externe) ผู้อ่านจะทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป ผ่านสายตาผู้เล่าที่ทำตนเป็นเสมือนผู้สังเกตการณ์หรือกล้องบันทึกภาพ ซึ่งจะทำหน้าที่ถ่ายทอดเฉพาะสิ่งที่เห็นและได้ยินอย่างเป็นทางการเท่านั้น มิอาจล่วงรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้ ซึ่งหมายความว่าผู้เล่าจะรู้น้อยกว่าตัวละคร

เป็นที่น่าสังเกตว่าการใช้มุมมองในบทที่ 1-3 และบทที่ 4 มีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกับผู้เล่า แม้เสียงเล่าและมุมมองจะไม่ใช้เรื่องเดียวกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ในสามบทแรกผู้แต่งใช้มุมมองแบบสัพพัญญูที่รู้เห็นทุกอย่าง แต่บางครั้งก็เล่าผ่านมุมมองภายในของตัวละครตัวนั้นๆ กล่าวคือเล่าผ่านมุมมองต่างกันด้วยเสียงเล่าแบบเดียวกัน ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้แต่งใช้มุมมองสัพพัญญูเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง ซึ่งมุมมองนี้สามารถมองเห็นความเป็นไปของตัวละครทุกตัวทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น การเล่าย้อนไปตอนที่พ่อของปอมจากไปตั้งแต่เธอยังเล็ก ทั้งที่เหตุการณ์ปัจจุบันกำลังเล่าถึงปอมตอนอายุประมาณสิบสี่ปี

ตัวอย่างที่ 1

Pomme était encore toute petite quand il avait quitté la maison, son père.

(p.14)

นอกจากนี้มุมมองแบบรู้แจ้งยังสามารถรู้ทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แม้แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกันในเวลาเดียวกัน แต่ต่างสถานที่กัน เช่น เหตุการณ์ที่เกิดกับชายอัมพฤกษ์ในรถไฟใต้ดินและเหตุการณ์ในร้านทำผม

ตัวอย่างที่ 2

Il se rappelait vaguement sa femme et sa petite fille qu'il avait quittées un jour, il ne savait plus pourquoi. C'était peut-être Pomme, sa fille. C'était peut-être une autre. (...)

Pour le moment Pomme balayait, Marylène se limait les ongles, Jean-Pierre sifflait un air. (p.52)

มุมมองแบบนี้ยังสามารถล่วงรู้นิสัยใจคอและความรู้สึกนึกคิดของตัวละครแต่ละตัวได้ เช่น การล่วงรู้เข้าไปในจิตใจของปอมว่ารู้สึกอย่างไรที่เห็นแม่ของเธอทำตัวเป็นผู้ให้บริการกับมารีแลนและยังพูดคำว่า “ยินดีรับใช้ค่ะ” เหมือนเมื่อครั้งที่ทำงานในบาร์

ตัวอย่างที่ 3

Elle n'avait pas envie de bouger; elle était très lasse : elle avait les membres mous et lourds, deux ancras lui pendaient des épaules. Elle s'ensablait dans la tentation douce-amère d'un immense dégoût d'elle-même. (p.36)

บางครั้งผู้เล้าได้เล้าผ่านมุมมองจำกัดภายในของตัวละคร โดยเฉพาะปอมและเอมเมอรีซึ่งเป็นตัวละครเอก เช่น

ตัวอย่างที่ 1

Pomme ne sut tout d'abord cacher sa surprise en voyant l'extrême modestie du logis. Cela ne convenait pas à ce qu'elle se figurait de son ami. Et puis dans une chambre sous les toits il aurait du y avoir des fleurs à la fenêtre, de jolies cartes postales épinglées aux murs, un couvre-lit tout bariole, une guitare, du papier à musique à même le sol, des bougies pour l'éclairage. La pauvreté, pour un étudiant, ce n'était après tout qu'un bon moment à passer. Elle avait vu, Pomme, la jeunesse de Schubert à la télévision. (p.106)

ข้างต้นนี้เป็นมุมมองของปอมที่รู้สึกแปลกใจกับห้องพักของชายหนุ่ม ในสายตาของเธอห้องพักของเอมเมอรีน่าจะเป็นคนละอย่างกับที่เธอได้เห็น แต่แล้วช่วงเวลาอันเร้าแค้นเมื่อตอนที่เขานักศึกษาก็จะเป็นแค่ช่วงเวลาหนึ่งที่ผ่านพ้นไป เหมือนกับชีวิตของนักประพันธ์ดนตรีผู้ยิ่งใหญ่ที่เธอเคยดูทางโทรทัศน์

ตัวอย่างที่ 2

Aimery se disait qu'après lui Pomme connaîtrait dix, ou vingt, ou cent autres hommes dont elle deviendrait l'amante, un soir, un an, ou même toute une vie si l'idée venait à quelqu'un de l'épouser. Tous ces faux mouvements ne la réveilleraient pas de son sommeil solitaire. Il pensait avec une espèce de dégoût, d'humiliation, à ces filles soumises au désir du premier venu, qui n'est pas la réalisation de leur propre désir mais plutôt sa limite, son annulation, et de même l'annulation de leur personne, moins par l'indifférence de l'autre que par sa propre indifférence à soi. (p.116)

ตัวอย่างนี้เป็นมุมมองของเอมเมอรีที่มีต่อปอม เขามองว่าปอมเป็นพวกผู้หญิงใจง่ายที่ยอมทอดกายให้ชายหน้าไหนก็ได้ซึ่งเท่ากับเป็นการกำจัดทั้งความต้องการและตัวตนของตัวเอง

ส่วนในบทที่ 4 นั้นมุมมองที่ใช้จะเป็นมุมมองเดียวคือแบบจำกัดภายใน เนื่องจากผู้เล่าเป็นตัวละครในเรื่อง การรับรู้จึงจำกัดอยู่แค่ในสิ่งที่ผู้เล่าได้ประสบมา และไม่สามารถล่วงรู้ความรู้สึกของคนอื่นได้ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

Enfin, La Dentellière, elle l'a plutôt bien admise. J'en étais étonné, vraiment. Elle est même allée jusqu'à lui prêter sa cuisine. Elles s'entendaient bien ensemble. C'était l'idylle! (p.154)

ตัวอย่างที่ 2

Mais c'était ce « rien » que j'avais besoin de comprendre : tout cet espace entre notre séparation et maintenant, où devait s'être fomentée l'immense solitude de ce corps qui n'était plus de cette vie. (p.160)

จากสองตัวอย่างนี้จะเห็นว่าเอมเมอรีไม่สามารถรู้ได้ว่าหญิงชาวชาวรัสเซียและปอมคิดอย่างไรกันแน่ เขาจึงทำได้เพียงนึกสงสัยและคาดเดาเอาเองตามความรู้สึก

ในสามบทแรกนั้นเป็นการเล่าผ่านมุมมองแบบสัพพัญญูซึ่งเป็นสายตาของผู้เล่าที่มองตัวละครแต่ละตัว และยังเล่าผ่านมุมมองของตัวละครเอกในเรื่อง เพื่อแสดงให้เห็นปอมในสายตาเอมเมอรี และเอมเมอรีในสายตาปอม ส่วนในบทที่สี่ ผู้อ่านจะรับรู้ข้อมูลต่างๆ จากปากของเอมเมอรีที่เป็นผู้เล่าโดยตรง ซึ่งเราจะรับรู้ความคิดความรู้สึกของเขาได้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดก็เป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่เลือกว่าจะเชื่อตามมุมมองของใครและของผู้เล่าคนใด

เสียงเล่าและมุมมองที่ต่างกันสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้อ่านได้แตกต่างกัน ดังนั้นผู้แปลจึงต้องสังเกต แยกแยะ และเข้าใจจุดมุ่งหมายในการเลือกใช้อย่างเท่าทัน เพราะเมื่อถึงขั้นตอนการแปลก็จำเป็นจะต้องถ่ายทอด “เสียงเล่า” และ “มุมมอง” ของผู้เล่าอย่างเที่ยงตรง เทียบเท่าต้นฉบับเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้อ่านและบรรลุดตามจุดประสงค์ที่ผู้แต่งวางไว้

1.3 การใช้บทพูดของตัวละคร

ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่ามีบทบรรยายมากกว่าบทสนทนาซึ่งมีอยู่เป็นส่วนน้อย ทั้งเป็นเพียงบทพูดสั้นๆ และยังเป็นการพูดฝ่ายเดียว อีกทั้งส่วนใหญ่ก็มักจะถ่ายทอดผ่านผู้เล่าอีกทีหนึ่ง เราสามารถแบ่งลักษณะการนำเสนอบทพูดของตัวละครได้ดังนี้

1.3.1 การนำเสนอคำพูดโดยตรงในรูปแบบบทสนทนา (discours direct) วิธีนี้จะนำเสนอคำพูดตัวละครเป็นบทสนทนา ซึ่งในเรื่องนี้ปรากฏให้เห็นน้อยมาก เช่น

ตัวอย่างที่ 1

On avait trop chaud pour la faire taire : « Tu es quoi, toi?

- Taureau, avait répondu Pomme, qui continuait à promener son balai machinement, le long des plinthes.
- On te dit de surveiller ton poids.
- C'est vrai, tu manges trop de gâteaux », renchérit faiblement Marylène.

(p.48, 50)

ข้างต้นนี้เป็นบทสนทนาในร้านทำผมระหว่างปอม มารีแลน และพนักงานเก็บเงิน การใช้บทสนทนาโดยตรงนี้ทำให้เรารู้สึกว่าตัวละครกำลังพูด ซึ่งจะดูมีชีวิตชีวา น่าสนใจ และเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ละตัวออกจากบทบรรยายของผู้เล่าบ้าง แต่บทสนทนาในรูปแบบนี้ปรากฏให้เห็นน้อยมากในเรื่อง เพราะส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของการพูดฝ่ายเดียวโดยปราศจากการโต้ตอบจากตัวละครอื่น เช่น

ตัวอย่างที่ 2

Elle avait dit à Pomme au début : « Tu ne peux pas t'attifer comme ça ; tu ne peux pas rester sans maquillage. » (p.34)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าเป็นบทสนทนาที่นำเสนอคำพูดของฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว ซึ่งในที่นี้คือมารีแลน โดยไม่มีบทโต้ตอบของปอม การนำเสนอในรูปแบบนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปโดยตลอดเรื่อง แต่ไม่มากนัก และมักเป็นเพียงคำพูดสั้นๆ เพราะผู้แต่งนิยมใช้การนำเสนอคำพูดตัวละครผ่านผู้เล่าอีกทีหนึ่ง ดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.3.2 การนำเสนอคำพูดโดยอ้อมผ่านผู้เล่าเรื่อง (discours indirect) การนำเสนอในรูปแบบนี้เราจะได้ยินตัวละครพูดผ่านผู้เล่าอีกทอดหนึ่งโดยอาศัยการปรับแต่งทางไวยากรณ์ให้เป็นรูปแบบของคำบอกเล่า เช่น

ตัวอย่างที่ 1

Elle dit qu'elle était visagiste. (p.74)

ตัวอย่างที่ 2

(...) il lui avait demandé si elle se sentait fatiguée. Elle lui avait dit que non, que tout allait bien mais qu'elle voulait rester encore un moment (...) (p.120)

ทั้งสองตัวอย่างนี้เป็นรูปแบบของการถ่ายทอดคำพูดตัวละครผ่านคำบอกเล่าของผู้เล่าโดยใช้โครงสร้างประโยคตามรูปแบบไวยากรณ์ การถ่ายทอดในลักษณะนี้โทนเสียงจะราบเรียบกว่าการใช้บทสนทนาโดยตรง

1.3.3 การถ่ายทอดคำพูดโดยอิสระ (discours indirect libre) วิธีการนี้เป็นการกล่าวพูดของตัวละครขึ้นมามากมาย โดยคงรูปประโยคเดิมไว้ แต่เสียงที่ได้ยินจะเป็นเสียงของผู้เล่า

ตัวอย่างที่ 1

Il avait fini de se présenter quand les coupes arrivèrent ; il était étudiant à Paris, à l'École des Chartes. Mais il était naïf de la région, où se trouvait le château de ses aïeux (en réalité, il dit seulement « de mes parents ») ; il y passait chaque année ses vacances. (p.74)

ตัวอย่างนี้ได้แสดงคำพูดที่เอมเมอริกกล่าวแนะนำตัวต่อปอมว่าเขาทำอะไร เรียนที่ไหนเป็นคนในแคว้นใด และทำไมถึงได้มาอยู่ที่นี่ ผู้อ่านจะรู้สึกว่าเขาพูดกับปอม แต่ในขณะเดียวกันก็จะรู้สึกได้ว่ามีคนเล่าให้ฟังอีกทอดหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 2

Avant, rien. Seulement sa maladie. Elle ne pouvait plus rien manger, est-ce que je comprenais? C'était plus fort qu'elle. Elle aurait bien voulu, mais rien ne passait. C'était une drôle de maladie. Alors on l'avait mise à l'hôpital, d'abord à Paris, puis ici. Tout allait bien à présent ; je ne devais pas m'inquiéter. (p.160)

อีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นตอนที่ปอมตอบคำถามเอมเมอรี่ว่า ก่อนหน้านี้ ไม่มีอะไร เธอทานอะไรไม่ลงเพราะป่วย แล้วก็ถูกนำมาส่งโรงพยาบาล เอมเมอรี่ไม่ต้องกังวล ในที่นี้ผู้เล่าซึ่งก็คือเอมเมอรี่ได้เล่าคำพูดที่ปอมพูดกับตนให้ผู้อ่านฟัง ผู้อ่านจะได้ยินคำพูดของปอมผ่านเสียงของเอมเมอรี่

จากตัวอย่างทั้งสองนี้สังเกตว่าผู้เล่าได้บอกเล่าคำพูดของตัวละครอย่างเป็นอิสระโดยไม่อยู่ใต้กรอบไวยากรณ์ดังเช่นในรูปแบบที่สอง ดังนั้นสรรพนามที่ใช้จึงเป็นบุรุษที่สาม ซึ่งตรงจุดนี้จะทำให้ผู้อ่านรับรู้ว่ามีน้ำเสียงของผู้เล่าอยู่ การนำเสนอแบบนี้จะได้ยินทั้งเสียงพูดของตัวละครและเสียงเล่าของผู้เล่าอยู่ในที่ น้ำเสียงจะมีชีวิตชีวามากกว่าแบบที่สอง แต่น้อยกว่าแบบแรก

สังเกตได้ว่าเรื่องนี้ใช้การนำเสนอคำพูดตัวละครในรูปแบบที่สองและสามมากกว่าแบบแรก เนื่องจากว่าผู้แต่งพยายามที่จะให้บทบาทสำคัญกับผู้เล่าเป็นหลัก เราจะรับรู้ความคิดนิสัยตัวละครโดยอาศัยบทสนทนาที่ตัวละครพูดออกมาเองโดยตรงแทบไม่ได้เลย แต่ในขณะที่เดียวกันตัวละครในเรื่องก็ไม่มีบทพูด โดยเฉพาะตัวละครเอก เนื่องจากว่าต่างฝ่ายต่างก็ไม่ว่าจะพูดอะไรกัน ซึ่งสามารถสะท้อนแก่นของเรื่องที่แสดงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการขาดความสามารถในการสื่อสารพูดจากรับรู้กันได้อย่างดี

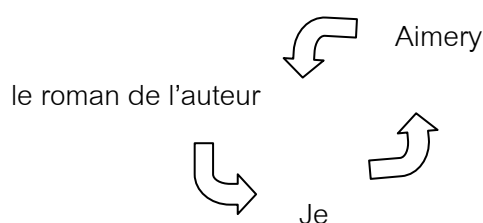
การศึกษาวิธีการนำเสนอคำพูดของตัวละครนี้มีผลสำคัญต่อการแปลเป็นอย่างยิ่ง เช่น หากแปลบทสนทนาโดยตรง ภาษาที่ใช้ก็จะเป็นภาษาพูด แต่ถ้าเป็นการพูดผ่านผู้เล่าอีกทีหนึ่ง น้ำเสียงก็จะราบเรียบและมีระยะห่างมากขึ้น เป็นต้น สรุปคือเราจำเป็นต้องเลือกถ้อยคำและวิธีการถ่ายทอดให้เหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดผลทางอารมณ์ตามต้นฉบับ

2. เทคนิคการแสดงผลภาพสะท้อน (mise en abyme)

เมื่อเข้าสู่ยุคของนวนิยายแบบใหม่ วรรณกรรมเริ่มที่จะปฏิเสธการแสดงเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงจนนำไปสู่การแสดงเรื่องราวของตนเอง ด้วยการสะท้อนกลับวิธีการเล่าเรื่องของตนเอง คือแทนที่จะซ่อนวิธีการทำงานหรือการเขียนกลับแสดงวิธีนั้นให้ปรากฏอย่างชัดเจน “อ็องเดร ฌิด ได้เสนอไว้ในนิตยสารซัวร์นาลเมื่อปี ค.ศ. 1893 โดยให้เรียกรูปแบบนี้ว่า การแสดงผลภาพสะท้อน” (Jean-Pierre Goldenstein, 1999, p.23)

จะเห็นว่าเรื่องนี้ใช้เทคนิคดังกล่าว เพราะผู้แต่งได้ให้ผู้เล่า “je” เป็นอมเมอริตัวละครเอกในเรื่องที่แต่งนิยายที่เล่าเรื่องราวของเขาเอง โดยแสดงแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2

นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าการพูดถึงการเล่าเรื่อง โดยใช้ศัพท์สำนวนและกระบวนการเผยความเป็นเรื่องแต่ง เหมือนกับว่าผู้เล่ากำลังเล่าไปแต่งไป ดังเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี

ตัวอย่างที่ 1

(Ici l'auteur pourrait s'appesantir un tantinet sur le problème de la cohabitation de la fillette avec cette mère qui se livre à la prostitution.... On se figurerait l'âcre destin de cette enfant, et le roman pourrait être l'histoire de ses dégradations ensuite, à la mesure de sa candeur initiale.) (p.12)

จากข้อความในวงเล็บ เราจะเห็นว่าผู้เล่าเอ่ยถึง “ผู้แต่ง” (l'auteur) อย่างโจ่งแจ้ง โดยไม่เปิดเผยว่าเป็นเอมเมอร์โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ในการกล่าวถึง ในที่นี้ผู้แต่งได้แสดงความเห็นหรือแสดงทางเลือกให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวอาจจะเป็นไปในแบบนั้นก็ย่อมได้ แต่สุดท้ายเขาก็เลือกที่จะให้มันเป็นไปในอีกแบบหนึ่ง

ตัวอย่างต่อมา ผู้เล่าเริ่มสวมรอย (s'identifier) เป็นนักเขียนและวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครของเขาเองว่าไม่มีคุณสมบัติพอที่จะมาเป็นตัวละครได้เลย แต่กระนั้นเขาก็ยังนำพาตัวละครของเขาไปสู่เรื่องราวและจุดจบได้ในที่สุด

ตัวอย่างที่ 2

Mais alors Pomme et sa mère n'ont pas leur place dans un roman, avec ses grosses sophistications, sa psychologie, ses épaisseurs suggérées (...) (p.18)

นอกจากนั้นผู้เล่ายังต้องการบอกผู้อ่านว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ ขึ้นกับผู้แต่งเป็นคนกำหนด ไม่ได้เป็นไปตามกลไกของมันเอง ในที่นี้ผู้เล่าได้เสนอเรื่องราวไว้ทั้งสองแบบ แบบแรกคือมารีแลนด์ทิ้งปอมไปเพราะเจอผู้ชายคนใหม่ หรืออีกแบบหนึ่งคือมารีแลนด์รู้สึกเบื่อปอมจึงทิ้งเธอไป

ตัวอย่างที่ 3

Autre version des mêmes faits... (p.68)

ผู้เล่าได้พูดถึงองค์ประกอบในการแต่งเรื่อง โดยใช้ศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม อาทิ ตัวละคร นักเขียน วิธีการเขียนที่ประณีตละเอียดอ่อน

ตัวอย่างที่ 4

Mais en se saisissant de ce personnage, qu'il comparait à un pollen au hasard du vent, minusculement tragique, l'écrivain n'a su faire que l'abîmer. Il n'y a peut-être pas d'écriture assez fine et déliée pour un être si fragile. (p.74)

และยังพูดถึงกลวิธีการแต่งเรื่อง ซึ่งในที่นี้ผู้เล่าวิจารณ์ว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการแต่งที่ไม่แยบยลพอ ปอมจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เล็กจิ๋ว บอบบาง และบริสุทธิ์ผุดผ่องตามที่ควรจะเป็น

ตัวอย่างที่ 5

Comment sentir encore que sous les grossières manipulations du style et du hasard, (...) (p.76)

ผู้แต่งได้แทรกประโยคข้างต้นไว้ในเรื่องเป็นระยะๆ เพื่อแสดงภาพสะท้อนว่าหนังสือเล่มนี้กำลังเล่าเรื่อง และเตือนผู้อ่านให้ตระหนักว่ากำลังอ่านเรื่องแต่ง ข้อเสนอสนับสนุนที่ยืนยันได้ว่าเรื่องนี้เป็นนวนิยายของเอมเมอรีปรากฏอยู่ในตอนท้ายของบทที่ 3 ดังนี้

Et puis un soir, tout d'un coup, il eut une illumination. Il avait trouvé le moyen de vider sa querelle avec les choses du monde. Il écrirait! Il serait écrivain (un grand écrivain). Pomme et ses objets seraient enfin réduits à sa merci. Il en disposerait à sa convenance. Il ferait de Pomme ce qu'il en avait rêvé : une œuvre d'art. Et puis il laisserait entendre, à la fin de son récit, qu'il avait vraiment rencontré Pomme. Il se complairait à reconnaître qu'il n'avait pas su l'aimer. Il transfigurerait sa honte présente, et son petit remords : sa faiblesse deviendrait oeuvre. Ce serait un moment d'intense émotion pour le lecteur. (p.150)

แม้ในเรื่องจะยังเป็นเพียงความตั้งใจที่เอมเมอรีจะเขียนหนังสือ และจะเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่ในวันหนึ่ง แต่อันที่จริงเขาได้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นแล้วตั้งแต่ที่เราเริ่มอ่านหน้าแรก และพอเราอ่านไปจนจบเรื่องจึงได้รู้ว่าตัวละครในเรื่องเองที่เป็นคนแต่ง ซึ่งเอมเมอรีได้บอกไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าเขาจะแต่งเรื่องของปอม จะสร้างปอมให้เป็นไปตามที่เขาคาดหวังตั้งใจ เป็นงานศิลปะ และเขาก็จะยอมรับว่ารักเธอไม่เป็น ซึ่งทั้งหมดนี้เราได้รับรู้มาหมดแล้ว นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในสามบทแรกเราจะพบองค์ประกอบของความเป็นนิยายอย่างครบถ้วน อีกทั้งลีลาการเขียนก็เป็นแบบฉบับเฉพาะตัว จนอาจกล่าวได้ว่าเขาได้สร้างงานชิ้นเอกขึ้นมาเรื่องหนึ่ง และได้บรรลุความฝันที่จะเป็นนักเขียนใหญ่แล้ว

ในขณะที่บทที่ 4 เป็นเพียงการเล่าเรื่องธรรมดา แต่มีความสำคัญในการช่วยให้เรื่องเปิดเผยคลี่คลายและช่วยยืนยันถึงความตั้งใจของเขา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเปลี่ยนเสียงผู้เล่าในบทสุดท้ายเป็นการเปิดเผยผู้แต่งที่เขียนเรื่องในสามบทแรก นอกจากนี้ ถึงแม้รายละเอียดบางอย่างในบทที่ 4 จะแตกต่างจากที่เคยกล่าวมาในบทก่อนหน้านี้ แต่ก็เป็นที่ยืนยันได้ว่าเขาพบกับปอมจริงๆ และพวกเขาก็แยกทางกัน อีกทั้งสิ่งที่ค้างคาใจมาก่อนหน้านี้ว่าเอมเมอรีจะได้พบกับปอมอีกหรือไม่ก็มาเฉลยในท้ายที่สุด

การเข้าใจกลวิธีการแสดงภาพสะท้อนและการเผยความเป็นเรื่องแต่งนั้นช่วยให้เราเท่าทันเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งในขั้นตอนของการถ่ายทอดก็จำเป็นต้องนำเสนอเทคนิคดังกล่าวออกมาให้ผู้อ่านมองเห็น และไม่ลืมว่าเรากำลังอ่านเรื่องแต่ง มิใช่เรื่องจริง

โดยสรุป เมื่อเราเข้าใจกลวิธีการนำเสนอเรื่องเป็นอย่างดีแล้ว เราก็จะสามารถแปลโดยใช้เทคนิคที่เท่าทันตรงตามเจตนาของผู้แต่ง และส่งผลกระทบต่อผู้อ่านได้เท่าเทียมกับต้นฉบับ